DOMSTOLENS DOM
28. april 1998 *

I sag C-200/96,

angående en anmodning, som Landgericht Köln (Tyskland) i medfør af EF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Metronome Musik GmbH

mod

Music Point Hokamp GmbH,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende gyldigheden af artikel 1, stk. 1, i Rådets direktiv 92/100/EØF af 19. november 1992 om udlejnings- og udlånsrettigheder samt om visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret (EFT L 346, s. 61),

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten, G. C. Rodríguez Iglesias, afdelingsformændene C. Gulmann, H. Ragnemalm, M. Wathelet og R. Schintgen samt dommerne G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet (refererende dommer), G. Hirsch, P. Jann og L. Sevón,

* Processprog: tysk.

generaladvokat: G. Tesauro
justitssekretær: ekspeditionssekretær D. Louterman-Hubeau,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Metronome Music GmbH ved advokat Hartwig Ahlberg, Hamburg

— Music Point Hokamp GmbH ved advokat Martin Matzat, Münster

— den tyske regering ved kontorchef Alfred Dittrich, Forbundsjustitsministeriet, bistået af fuldmægtig Sabine Maass, Forbundsøkonomiministeriet, som befuldmægtigede

— den franske regering ved kontorchef Catherine de Salins og ekspeditionssekretær Philippe Martinet, begge Juridisk Tjeneste, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede

— den italienske regering ved afdelingschef, professor Umberto Leanza, Juridisk Tjeneste, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget, bistået af statens advokat, Giorgio Ferri

— Det Forenede Kongeriges regering ved Lindsey Nicoll, Treasury Solicitor's Department, som befuldmægtiget, bistået af barrister Eleanor Sharpston

— Rådet for Den Europæiske Union ved juridisk konsulent Bjarne Hoff-Nielsen og Stephan Marquardt, Rådets Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved juridisk konsulent Jürgen Grunwald og Berend Jan Drijber, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der er afgivet mundtlige indlæg i retsmødet den 21. oktober 1997 af Metronome Musik GmbH, af Music Point Hokamp GmbH, af den tyske regering, af den italienske regering, af Rådet og af Kommissionen,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 22. januar 1998,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 18. april 1996, indgået til Domstolen den 13. juni 1996, har Landgericht Köln i medfør af EF-traktatens artikel 177 forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende gyldigheden af artikel 1, stk. 1, i Rådets direktiv 92/100/EØF af 19. november 1992 om udlejnings- og udlånsrettigheder samt om visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret (EFT L 346, s. 61, herefter »direktivet«).

2 Dette spørgsmål er blevet rejst under en sag mellem Metronome Musik GmbH (herefter »Metronome«), som fremstiller lydbærere og navnlig compact discs, og Music Point Hokamp GmbH (herefter »Hokamp«), som navnlig driver virksomhed med udlejning af compact discs.

3 I direktivets artikel 1, stk. 1, pålægges det medlemsstaterne at indføre ret til at tillade eller forbyde udlejning og udlån af originalværker og eksemplarer af ophavsretligt beskyttede værker samt af andre frembringelser. I henhold til artikel 1, stk. 4, medfører salg eller anden form for distribution ikke, at de omhandlede rettigheder udtømmes. Endelig bestemmes det i artikel 2, stk. 1, at eneretten til at tillade eller forbyde udlejning og udlån tilkommer ophavsmanden, for så vidt angår hans originalværk eller eksemplarer heraf, den udøvende kunstner, for så vidt angår optagelsen af hans fremførelse, fremstilleren af fonogrammer, for så vidt angår hans fonogrammer, og producenten af den første optagelse af en film, for så vidt angår den originale film eller eksemplarer heraf.

4 Det fremgår af direktivets artikel 9, at spredningsretten, som er en eneret til at gøre en af de omhandlede genstande tilgængelige for almenheden ved salg eller på anden måde, først udtømmes, når genstanden for første gang sælges i Fællesskabet af rettighedshaveren eller med dennes tilladelse, idet spredningsretten ikke berører de særlige bestemmelser om udlejnings- og udlånsrettigheder, særlig artikel 1, stk. 4.

5 Endelig åbner artikel 13, som vedrører direktivets tidsmæssige anvendelse, mulighed for, jf. dens stk. 3, at medlemsstaterne kan bestemme, at rettighedshaverne anses for at have givet tilladelse til udlejning eller udlån af en frembringelse, som er blevet stillet til rådighed for tredjemand eller er erhvervet inden den 1. juli 1994, som var datoen for direktivets iværksættelse.

6 Direktivet er i Tyskland blevet gennemført ved lov af 23. juni 1995 (BGBl. I, s. 842), som ændrede Urhebergesetz af 9. september 1965 (lov om ophavsret, BGBl. I, s. 1273, herefter »UrhG«). Denne lov ophævede navnlig muligheden for udlejning af »viderespredninger«, som var lovlige i det omfang, det oprindelige værk eller eksemplarer heraf var blevet bragt i omsætning med tilladelse fra indehaveren af spredningsretten.

7 Metronome, som har fremstillet compact disc'en »Planet Punk«, der er indspillet af gruppen »Die Ärzte« og udgivet den 15. september 1995, anmodede, med henvisning til de nye bestemmelser i UrhG, Landgericht Köln om at nedlægge forbud mod Hokamp's udlejning af denne compact disc.

8 Den 4. december 1995 afsagde Landgericht Köln en foreløbig kendelse, som forbød sagsøgte at udleje eller udlåne compact disc'en i Tyskland.

9 Hokamp rejste imidlertid indsigelse mod dette forbud og gjorde herved gældende, at de nævnte bestemmelser i direktivet og i UrhG, som gennemfører direktivet, er i strid med de grundrettigheder, som følger af fællesskabsretten og af forfatningsretten, herunder særligt retten til fri erhvervsudøvelse.

10 Ved gennemgangen af dette anbringende har Landgericht Köln været i tvivl om gyldigheden af at indføre en eneret til udlejning, som navnlig kunne risikere at hindre udøvelsen af et erhverv, som hidtil havde været frit. På denne baggrund har den nationale ret forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Er indførelsen ved artikel 1, stk. 1, i Rådets direktiv 92/100/EØF af 19. november 1992 om udlejnings- og udlånsrettigheder samt om visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret af en eneret til udlån under tilsidesættelse af princippet om udtømmelse af spredningsretten forenelig med fællesskabsretten, navnlig Fællesskabets grundrettigheder?«

11 Metronome, den tyske, den franske, den italienske og Det Forenede Kongeriges regering, samt Rådet og Kommissionen er af den opfattelse, at direktivet er gyldigt. De har i det væsentlige gjort gældende, at eneretten til udlejning, som i øvrigt følger af en række internationale konventioner indgået af Fællesskabet og medlemsstaterne, opfylder formål af almen interesse inden for den intellektuelle ejendomsret og ikke strider mod selve indholdet af retten til fri erhvervsudøvelse.

12 Hokamp har derimod gjort gældende, at indførelsen af en sådan ret i medfør af direktivet skal betragtes som ugyldig, eftersom den strider mod de grundrettigheder, som tilkommer virksomheder, der driver udlejningsvirksomhed, herunder retten til fri erhvervsudøvelse, og idet den fordrejer konkurrencen i de medlemsstater, hvor denne aktivitet er uafhængig af fremstillere af fonogrammer.

13 Det bemærkes for det første, at det fremgår såvel af forelæggelseskendelsens præmisser som af ordlyden af det forelagte spørgsmål, at den nationale ret rejser tvivl om, hvorvidt der ved indførelsen af eneretten til udlejning er sket en tilsidesættelse af princippet om, at spredningsretten udtømmes, når værker, som er beskyttet af ophavsretten, udbydes til salg af rettighedshaveren eller med dennes tilladelse.

14 Dette princip fremgår af Domstolens faste praksis, hvorefter EF-traktatens artikel 36 kun tillader, at princippet om frie varebevægelser fraviges af hensyn til de i medlemsstaternes lovgivninger anerkendte industrielle og kommercielle ejendomsrettigheder, i det omfang disse fravigelser er begrundet i hensynet til beskyttelse af de rettigheder, der udgør denne ejendomsrets særlige genstand. Derimod har den ved en medlemsstats lovgivning om industriel og kommerciel ejendomsret sikrede eneret netop udtømt sine virkninger, når en vare lovligt er bragt på markedet i en anden medlemsstat af rettens indehaver selv eller med dennes samtykke (jf. navnlig domme af 20.1.1981, forenede sager 55/80 og 57/80, Musik-Vertrieb

Membran og K-tel International, Sml. s. 147, præmis 10 og 15, og af 22.1.1981, sag 58/80, Dansk Supermarked, Sml. s. 181, præmis 11).

15 Imidlertid har Domstolen i dommen af 17. maj 1988 (sag 158/86, Warner Brothers og Metronome Video, Sml. s. 2605) udtalt, at litterære og kunstneriske værker kan udnyttes kommercielt på anden måde end ved salg af de fysiske bærere, som de er fremstillet af. Dette gælder således for udlejningen af videokassetter, som henvender sig til et andet publikum end salgspublikummet, og som udgør en væsentlig potentiel indtægtskilde for ophavsmænd til film.

16 I denne forbindelse har Domstolen udtalt, at det ikke er muligt at sikre ophavsmænd til film et vederlag, som står i forhold til det faktiske antal udlejninger, og som sikrer disse ophavsmænd en tilfredsstillende del af udlejningsmarkedet, såfremt de kun har ret til honorar i forbindelse med deres samtykke til salg til såvel almindelige privatpersoner som udlejere af videogrammer. Lovgivninger, som indfører en særlig beskyttelse af retten til udlejning af videogrammer, forekommer derfor begrundet i hensynet til beskyttelse af industriel og kommerciel ejendomsret, jf. traktatens artikel 36 (dommen i sagen Warner Brothers og Metronome Video, a.st., præmis 15 og 16).

17 I samme dom tilbageviste Domstolen endvidere argumentet om, at en ophavsmand, som havde udbudt et videogram med en film til salg i en medlemsstat, hvor lovgivningen ikke gav ham nogen eneret til udlejning, måtte acceptere konsekvenserne af sit valg og konsumptionen af sin ret til at modsætte sig udlejning af videogrammet i en hvilken som helst anden medlemsstat. I tilfælde, hvor en national lovgivning giver ophavsmænd en særlig ret til udlejning af videogrammer, ville denne ret således miste sit indhold, hvis rettighedsindehaveren ikke kunne bestemme over udlejning (præmis 17 og 18).

18 Som generaladvokaten har fremhævet i punkt 14 i forslaget til afgørelse, kan det forhold, at fysiske bærere er bragt i omsætning, således per definition ikke lovliggøre andre former for udnyttelse af det beskyttede værk, såsom udlejning, som efter sin natur adskiller sig fra salg og fra enhver anden lovlig spredningshandling. På samme måde som retten til offentlig fremførelse af et værk (jf. dom af 13.7.1989, sag 395/87, Tournier, Sml. s. 2521, præmis 12 og 13) er udlejningsretten et af de prærogativer, der tilkommer ophavsmanden og producenten på trods af salget af de fysiske bærere, som indeholder værket.

19 Det er således berettiget, når der i direktivet sondres mellem på den ene side den i artikel 1 omhandlede særlige udlejnings- og udlånsret og på den anden side spredningsretten efter artikel 9, som er defineret som en eneret til at gøre de omhandlede genstande tilgængelige for almenheden, navnlig ved salg. Mens retten til udlejning ikke udtømmes ved salg eller anden form for distribution af genstanden, udtømmes spredningsretten ved det første salg i Fællesskabet af rettighedshaveren eller med dennes tilladelse.

20 Fællesskabsrettens indførelse af en eneret til udlejning kan således ikke udgøre en overtrædelse af princippet om udtømmelse af spredningsretten, hvis genstand og anvendelsesområde er forskellig fra enerettens.

21 Endvidere bemærkes, at det fremgår af fast retspraksis, at såvel princippet om ejendomsrettens ukrænkelighed som princippet om ret til fri erhvervsudøvelse er et led i de almindelige fællesskabsretlige grundsætninger. De nævnte rettigheder er imidlertid ikke absolutte rettigheder, men skal ses i sammenhæng med deres funktion i samfundet. Ejendomsretten og retten til fri erhvervsudøvelse kan derfor underlægges begrænsninger, forudsat at sådanne begrænsninger er nødvendige for at tilgodese almene hensyn, som Fællesskabet forfølger, og forudsat at begrænsningerne ikke, når henses til deres formål, indebærer et uforholdsmæssigt og uantageligt

indgreb over for det centrale indhold af den beskyttede rettighed (jf. navnlig dom af 17.10.1995, sag C-44/94, Fishermen's Organisations m.fl., Sml. I, s. 3115, præmis 55).

22 Direktivet har til formål at indføre en harmoniseret retsbeskyttelse i Fællesskabet for så vidt angår udlejnings- og udlånsretten og visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret. I henhold til direktivets tre første betragtninger har denne harmonisering til formål at eliminere forskellene i de nationale lovgivninger, som kan skabe hindringer for samhandelen samt konkurrencefordrejninger til skade for det indre markeds gennemførelse og funktion. Det fremgår nærmere af direktivets fjerde, femte og syvende betragtning, at udlejningsretten, som følge af, at piratvirksomhed udgør en stigende trussel, spiller en stadigt større rolle for den økonomiske og kulturelle udvikling inden for Fællesskabet, idet den skal sikre ophavsmænd og udøvende kunstnere et rimeligt vederlag og dække de særdeles store og risikobehæftede investeringer navnlig til fremstilling af fonogrammer og film.

23 Sådanne formål er i overensstemmelse med de formål af almen interesse, som Fællesskabet forfølger. I denne forbindelse skal det særligt bemærkes, at beskyttelsen af den litterære og kunstneriske ejendomsret, som er omfattet af den industrielle og kommercielle ejendomsret, jf. traktatens artikel 36, er et af de hensyn af almen interesse, som kan begrunde en indskrænkning i varernes frie bevægelighed (jf. dommen i sagen Warner Brothers og Metronome Video, a.st., præmis 11). Endvidere bemærkes, at Fællesskabets kulturelle udvikling er et af de formål, der er opregnet i EF-traktatens artikel 128, som affattet ved traktaten om Den Europæiske Union, og som særligt har til formål at støtte kunstneriske og litterære frembringelser.

24 Hvad nærmere angår tilkendelsen af en eneret til udlejning til fremstillere af fonogrammer, som anfægtes af sagsøgte i hovedsagen, forekommer denne at være begrundet i hensynet til at beskytte de særdeles store og risikobehæftede investeringer, som kræves for at fremstille fonogrammer, og som er af afgørende betydning for, at ophavsmændene kan hellige sig skabelsen af nye værker. Som generaladvokaten har anført i punkt 26 i forslaget til afgørelse, udgør tilkendelsen af en eneret til producenterne formentlig den mest effektive beskyttelse, navnlig henset til udviklingen af nye teknologier og til den stigende trussel fra piratvirksomhed, som fremmes af den ekstremt lette adgang til at kopiere lydbærere. Uden denne eneret ville vederlaget til dem, som investerer i skabelsen af produkterne, ikke længere kunne sikres på betryggende vis, hvilket uvægerligt ville få konsekvenser for skabelsen af nye værker.

25 Desuden, og som det allerede er blevet fremhævet af de fleste procesdeltagere, er forpligtelsen til at indføre en eneret for fremstillere af fonogrammer og alle andre rettighedshavere til fonogrammer, til at tillade eller nægte erhvervsmæssig udlejning af disse produkter, i overensstemmelse med de kombinerede betingelser i artikel 11 og 14 i aftalen om handelsrelaterede intellektuelle ejendomsrettigheder (»TRIPS«), som er indeholdt i et bilag til overenskomsten om oprettelse af Verdenshandelsorganisationen, undertegnet i Marrakech den 15. april 1994 og godkendt ved Rådets afgørelse 94/800/EF af 22. december 1994 om indgåelse på Det Europæiske Fællesskabs vegne af de aftaler, der er resultatet af de multilaterale forhandlinger i Uruguay-rundens regi (1986—1994), for så vidt angår de områder, der hører under Fællesskabets kompetence (EFT L 336, s. 1).

26 Således kan det almindelige princip om fri erhvervsudøvelse ikke fortolkes uden hensyntagen til de grundlæggende principper, som er knyttet til beskyttelsen af den intellektuelle ejendomsret og de internationale forpligtelser, som Fællesskabet og medlemsstaterne har indgået inden for dette område. Eftersom der ikke er grundlag for at antage, at de forfulgte formål skulle kunne nås gennem foranstaltninger, som i højere grad beskytter den frie erhvervsudøvelse for personer eller virksomheder, som har specialiseret sig inden for erhvervsmæssig udlejning af fonogrammer, kan konsekvenserne af indførelsen af en eneret til udlejning ikke antages at være uforholdsmæssige eller uantagelige.

27 Det bemærkes endvidere, at direktivet, når der ses bort fra de overgangsforanstaltninger, som er anført i artikel 13, ikke fører til afskaffelse af enhver mulighed for udlejning. Således kan professionelle udlejere forhandle med rettighedshaverne om, på betingelser, som er acceptable for begge parter, at få tilladelse til at udleje de omtvistede genstande eller at indgå en licensaftale.

28 Med hensyn til det anbringende, som er fremført af sagsøgte i hovedsagen, og hvorefter et generelt udlejningsforbud fra bestemte grupper af fremstillere af fonogrammer ville fordreje konkurrencen, skal det blot bemærkes, at hvis dette skulle være tilfældet, ville sådanne fordrejninger ikke være direkte konsekvenser af de omtvistede bestemmelser, som hverken har til formål eller til følge at gøre de pågældende i stand til systematisk at forbyde udlejning af deres produkter med det eneste formål at udelukke konkurrenter fra udlejningsmarkedet.

29 Den forelæggende ret skal derfor gives det svar, at gennemgangen af det præjudicielle spørgsmål intet har frembragt, der kan rejse tvivl om gyldigheden af direktivets artikel 1, stk. 1.

Sagens omkostninger

30 De udgifter, der er afholdt af den tyske, den franske, den italienske, og Det Forenede Kongeriges regering, samt af Rådet for Den Europæiske Union og af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Landgericht Köln ved kendelse af 18. april 1996, for ret:

Gennemgangen af det præjudicielle spørgsmål har intet frembragt, der kan rejse tvivl om gyldigheden af artikel 1, stk. 1, i Rådets direktiv 92/100/EØF af 19. november 1992 om udlejnings- og udlånsrettigheder samt om visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret.

Rodríguez Iglesias Gulmann Ragnemalm

Wathelet Schintgen Mancini

Moitinho de Almeida Kapteyn Edward

Puissochet Hirsch Jann Sevón

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 28. april 1998.

R. Grass
Justitssekretær

G. C. Rodríguez Iglesias
Præsident